

Szabó Ferenc:

Habermas: demokrácia és szabadság

A *Különbség* 2019. tavaszi száma a Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának Filozófia Tanszékén a Doktoranduszok Országos Szövetsége Filozófiatudományi Osztálya és a Filozófia Tanszék együttműködésével 2017. május 17-én megrendezett *Demokrácia és szabadság Jürgen Habermasnál* elnevezésű workshopon elhangzott előadásokból közöl válogatást, tág értelemben. A workshop célja az volt, hogy hozzájáruljunk az utóbbi időben bizonyos értelemben megritkuló, magyar nyelvű Habermas-szakirodalomhoz, valamint új lendület adjunk a korunk Magyarországon oly aktuális német szerző kapcsán zajló vitának. Az esemény apropója a meghívott előadó, Szücs László Gergely (Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont) 2015-ös, *A kommunikatív hatalom és az emberi jogok. Jürgen Habermas politikai filozófiája a kilencvenes években* című könyve volt. Ez a közös olvasmány adta egyúttal az esemény workshop-jellegét, amelyre a hozzászólók a saját szakmai érdeklődésükön keresztül reflektáltak.

Megnyitóként Szücs bemutatta könyve fő téziseit, valamint ezeken keresztül saját Habermas értelmezését. Nyilvánvalóvá tette, hogy szakmai érdeklődése nem szűkül a német gondolkodó kilencvenes évekbeli munkásságára, hanem a kritikai társadalomelméletet egészében, eredőiben és következményeiben is követi. Másodikként Fekete Kristóf (Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar), a szegedi Filozófia Tanszék hallgatója kapott szót, aki „*A kapitány egy paraszti barokk kúria előtt álldogál, kényelmes testtartásban, csipőre tett kézzel, egyedül.*” *A politikai szféra átesztétizálásának kérdése Habermasnál* címmel tartott előadást, esztétikai oldalról közelítve a témához. Őt Forczek Ákos (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar) követte, aki *Kant és Habermas* ürügyén Immanuel Kant, Georg Wilhelm Friedrich Hegel és Habermas kapcsolódási pontjairól beszélt felhívva a figyelmet arra, hogy a Kantot olvasó Hegel érdekes, újnak mondható meglátásokkal szolgálhat a Kantot olvasó Habermas-nak, amennyiben az autonómia problémája talán nem is olyan távoli a deliberatív demokráciától. Kis-Jakab Dóra (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar és Magyar Tudományos

Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont) *John Rawls és Habermas* 1990-es évekbeli, a *Journal of Philosophy* című folyóiratban folytatott vitáját mutatta be. E vita kapcsán azt emelte ki, hogy a kor talán két legnagyobb politikai filozófusa elbeszélte egymás mellett abban a tekintetben, hogy milyen is a törvényhozó ember és milyen a törvényhozás, a „szerződés” aktusa. Míg Rawls egy ideális helyzetből indul ki, addig Habermas „életszagúbb” és az ideális állapot felé terelné az embereket. A következő előadó, Paár Tamás (Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar) *MacIntyre és Habermas* című hozzászólásában Alasdair MacIntyre filozófiájának perspektívájából közelített Habermas felfogásához. Amellett érvelt, hogy amennyiben az erényt választjuk vezérfonalul (ha egyáltalán valamit, hisz e tekintetben Habermas helyenként homályos), akkor életrealóbb társadalommodellhez jutunk. Pokorni Anna (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar) *A szabadság lehetetlensége a demokráciában* címmel Nyikolaj Bergyajev teokratikus hangot-szerű politikai filozófiájáról beszélt, amit ütköztetett Habermas látszólag központi magtól mentes társadalomelméletével. Következőleg Smrcz Ádám (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar) beszélt *Középkori demokráciaelméletekről*, amellel érvelve, hogy a Habermas-tól oly távoli korszak gondolkodásában felfedezhetők a habermasi felfogás előzményei. Utolsó előadóként Szabó Ferenc (Szegedi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar) *Thoreau és Habermas az engedetlen polgárról* című előadásában Henry David Thoreau-t és Habermast állította elképzelt párbeszédbe álláspontjaikat a polgári engedetlenség kérdésében ütköztetve: Thoreau a radikális individualizmust, míg Habermas a diszkurzív alapú kollektívizmust képviselte.

Az itt közölt válogatásba Szücs, Paár és Forczek szövegei kerültek be. Forczek Ákos továbbá egy Habermas-fordítással is hozzájárult a blokkhoz. E ponton érdemes az itt közölt tanulmányokról is néhány szót szólni. Szücs László Gergely írása nem azonos a workshopon elhangzott előadásával. *Az emberi méltóság realiztikus koncepciója felé. A kritikai teoretikus normatív pozíciójának újragondolása Axel Honeth-nél* című tanulmánya ugyanakkor nem kalandozik messzire Habermas demokráciafelfogásától, mert ez a tanulmány is sokat köszönhet a habermasi elméletnek, amennyiben Honeth – legalábbis Szücs interpretációjában – bizonyos értelemben a kommunikatív etikából bontja ki saját, úgynevezett immanens társadalomkritikáját. Ennek ugyanakkor, mint arról Szücs értekezik, megvannak a maga veszélyei, avagy a honeth-i elmélet is ellentmondásokkal terhes, csakúgy, mint az előképének tekinthető teoretikus

modell. Kérdésként fogalmazódhat meg (és Szücs írásában ez meg is történik), hogy az immanens kritika nem a társadalomfilozófus saját meggyőződése-e, állóötzetben, valamint, hogy valóban az emberi szenvedés-e az a toposz, amelyen keresztül a modern társadalomkritikusnak tájékozódnia kell, és nem eredményez-e túlságosan széttartó perspektívát. Szücs ugyanakkor megnyugtató válasszal él, amikor megmutatja, hogy Honeth meggyőzően érvel a deskriptív társadalomkritika mellett a preskriptívvel szemben.

Paár Tamás itt közölt szövege korunk két meghatározó politikai (etikai?) gondolkodóját veti össze a közös kapcsolódási pontjaikat keresve. *Diskurzusetikák a kilencvenes években: Habermas és MacIntyre. Összevetési kísérletek Szücs László Gergely könyve nyomán* című tanulmányában felvázolja a szakirodalomban már létező ütközéspontokat a két szerző között, tisztába teszi, hogy bizonyos értelemben ugyanarról beszélnek (csupán időbeli eltolódásokkal), majd amellet érvel, hogy meglátása szerint MacIntyre „utópisztikus” gondolkodása megvalósíthatóbbnak tűnik egy realiztikus társadalomkritika felől, mint Habermas kommunikatív etikája.

Forczek Ákos a híres-hírhedt „szerecsenmosdatást”, Habermas *Találók-e Hegel Kanttal szembeni ellenvetései a diszkurzusetikára is?* című tanulmányát veszi górcső alá (és fordítja le egyúttal), amelyet a német szerző mintegy a saját, nyolcvanas évekbeli elméletének védelméül írt 1991-ben. E tanulmányban Habermasnak kettős célja van. Egyrészt Hegel Kant-kritikáját értelmezni (mint látni fogjuk, kiragadott példák alapján), de csak azért, hogy hatástalanítsa azt. Másrészt a saját diszkurzusetikáját ért kritikákkal szemben áll ki, amikor Kant normatív etikájához igyekszik közelíteni, felvillantva persze a szükséges különbségtételeket. Forczek a *Habermas Hegel Kant-kritikájáról* című tanulmányában szinte habermasi módszerekkel igyekszik tudatosítani a jelzett szerecsenmosdatást, rámutatva, hogy Habermas a saját interpretációja szerint alakítja az érveletét. Forczek épp ez utóbbira, Habermas pózolására hívja fel a figyelmet, amikor hangsúlyozza, hogy a frankfurti iskola utolsó mohikánja a saját céljai szerint rendezte a hegeli Kant-kritikát, és nem annak eredeti szándékai szerint olvassa. Konklúziójában pedig kijelenti, hogy Habermas olvasata félrevezető, az itt és így elemzett Kant pedig közelebb áll Hegelhez, mint Habermashoz.

Végezetül, szervezőként és vendégszerkesztőként, köszönetet szeretnék mondani a szervezésben nyújtott segítségért Kis-Jakab Dórának, továbbá a Szegedi Tudományegyetem Filozófia Tanszékének és a Doktoranduszok Országos Szövetsége Filozófiatudományi Osztályának. Köszönet illeti ugyanakkor a *Különb-*

ség filozófiai folyóiratot a szövegek szíves közléséért, a szövegek bírálóit és a Habermas-tanulmány kontrollfordítóját, valamint a főszerkesztőt, Pavlovits Tamást, aki mindvégig bátorított és támogatott a szerkesztési munkálatok során.